

PIJPEKOPPEN UIT EEN LATE VUILNISBELT.

door P.K.Smiesing.

Inleiding.

Pijpekopverzamelaars hebben een voorliefde voor oude vuilnisbelten. Deze liefde wordt vlug minder naarmate deze belten jonger worden. Dit komt uiteraard omdat het vuil dat nog niet zover achter ons ligt de verzamelaar van "stenen" pijpen maar weinig te bieden heeft. Dit ondervond ook deze pijpekopspeurder toen hij zijn spade in het echte vooroorlogse huisvuil stak, dat bij graafwerkzaamheden voor een nieuw te bouwen Utrechtse buitenwijk, in bergen werd opgetast. Voor de wegen, die het eerst werden aangelegd, moesten de bovenlagen weggegraven worden.

Al gauw bleek dat deze wegen door een enorme vuilnisbelt gegraven werden, die aan de hand van vondsten nauw gedateerd kon worden tussen 1928 en 1934.

Het inspannende graven leverde slechts een magere oogst aan pijpenvondsten op. Toch kunnen deze pijpekoppen ons een indruk geven uit welke typen in die tijd gerookt werd en welke fabrieken deze pijpen maakten.

Het dateren.

Het dateren van vuilnis is geen gemakkelijke taak, temeer omdat sommige gebruiksartikelen, zoals bijvoorbeeld fietsonderdelen tijdloos lijken te zijn.

Ook siervoorwerpen zoals porseleinen beeldjes en de porseleinen pijp van opa zijn vaak een langer leven beschoren dan het gebruiksaardewerk. Het ontbreken van plastic en de aanwezigheid van porseleinen schakelaars, lampen en koolstaven van koolspitsbooglampen gaven al een mogelijkheid tot een ruwe schatting.

Doorslaggevend waren echter de vondsten van een aantal celluloid jaarkalenders van 1927 met op de keerzijde een reclame van Zwaantjes wol en een rijwielbelastingplaatje uit datzelfde jaar.

Een fragment van een koffiekop met een vignet van een hotel met het opschrift "Hotel Wilms" leverde nog een jaartal op. Dit hotel werd in 1934 opgeheven en aangezien servies in een horecabedrijf zelden lang meegaat, mogen we aannemen dat deze drie dateerbare vondsten een benadering van 1928 tot ongeveer 1934 toestaan.

De Fabrieken.

In 1917 waren nog zes pijpenfabrieken in bedrijf, namelijk:

De Koninklijke Pijpenfabriek P.Goedewaagen & Zoon, de firma Ouwehand & van der Want, F.S.Sparnaay en Zonen, P.van der Want Gzn. (de gekroonde WS en Ivora-werken), de firma van der Want en Barras en tenslotte P.J.van der Want Azn. (Zenith).

Uit de aangetroffen merken werd niet duidelijk of deze bedrijven ook omstreeks 1928 nog productief waren.

Op de koppen werden de volgende merken aangetroffen: IWI, gekroonde ES, en gekroonde TM van de firma Goedewaagen, het melkmeisje van P.J. van der Want, de lelie van P.van der Want en het merk D van de Belgische fabriek Debevere.

Op de steelfragmenten die ik er verzamelde trof ik alleen de namen van P.Goedewaagen en P.J.van der Want Azn. aan.

De pijpen.

Natuurlijk werden er veel houten pijpen gevonden, waarvan de koppen zo vergaan waren, dat slechts de ebonieten en de van rode of barnsteenkleurige kunststof vervaardigde mondstukken nog restten.

Opmerkelijk was de vondst van een geheel uit een dieprood gevlamde kunststof vervaardigde pijpewkop.

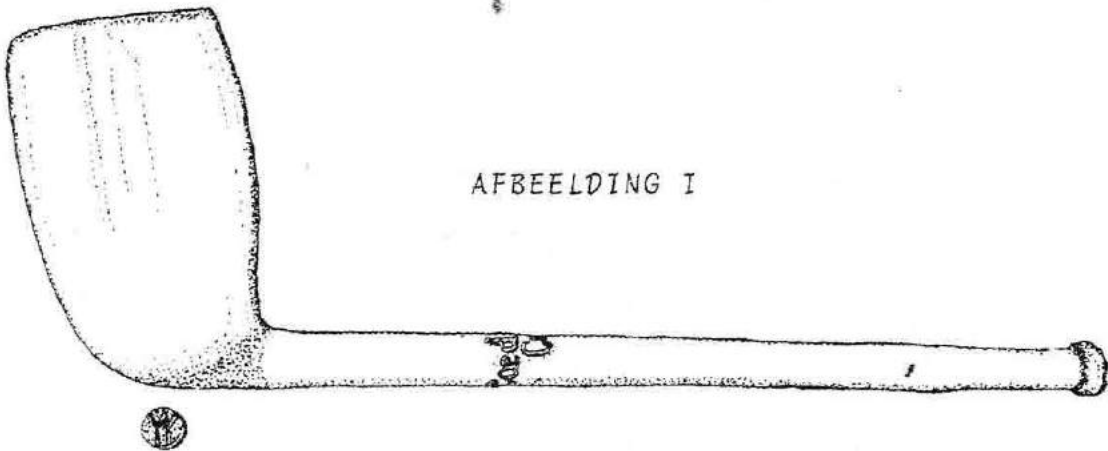
Tot de meest gevonden "stenen" pijpewkoppen behoorden de zgn. beker- en doetelmodellen, ook wel rondbodems genoemd.

Het roken uit deze pijpew was in de crisistijd waarschijnlijk de goedkoopste manier van roken.

In "Het leven" van 1918 lezen we: "Wat is er minder kostbaar dan een Goudsche Pijp! Voor één cent koopt men er een of de tabaksverko- per geeft U een op uw tabaksinkoop cadeau".

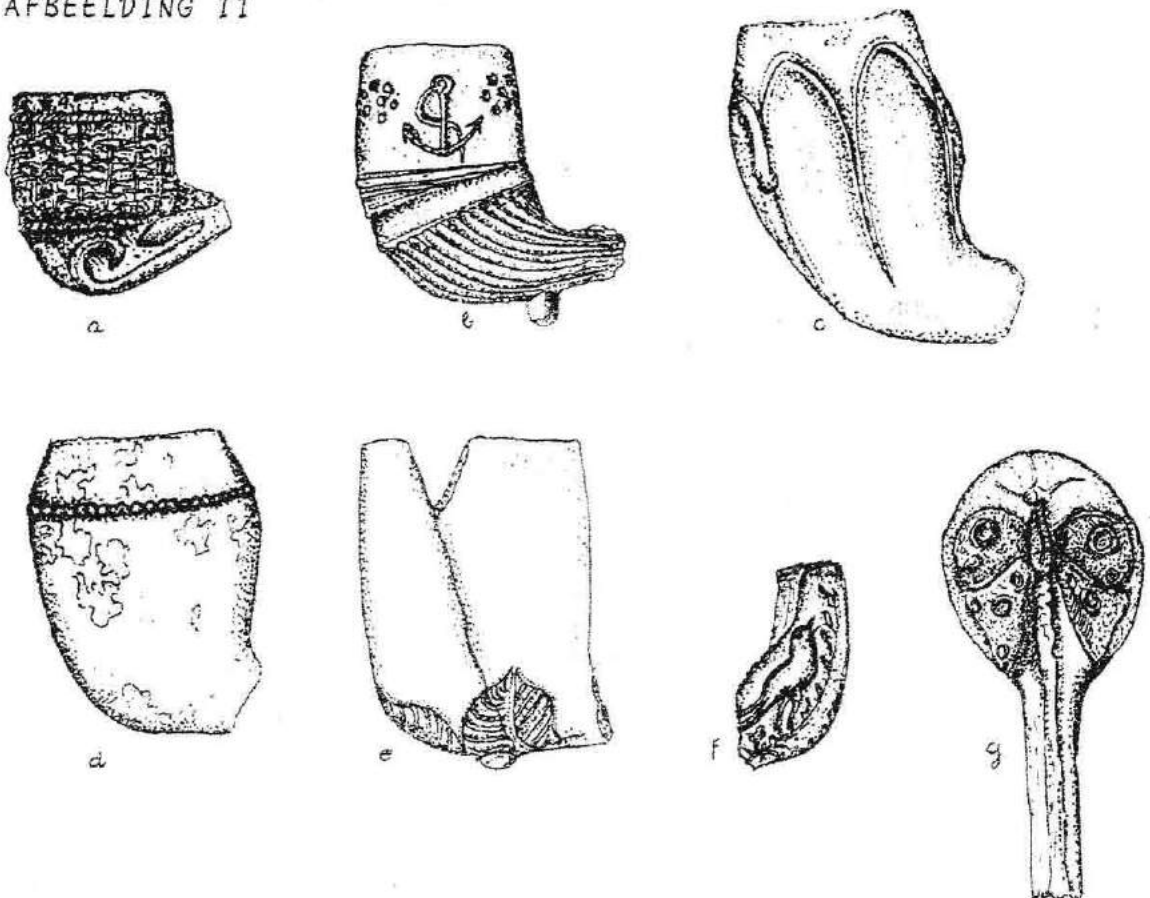
Mogelijk werd hier de "korte doetel" bedoeld, in de Goedewaagen catalogus bekend onder nr. 170, want deze pijp. met het merk IWI onder de ketel en het fabrieksstempel op de steel, maakte ruim 75% uit van het totaal aantal gevonden pijpewkoppen.

Van deze pijp vond ik in een sloot op het terrein een puntgaaf exem- plaar. (afb. 1) Met potlood waren op de kop de initialen JD gekrast.

AFBEELDING I

AFBEELDING II

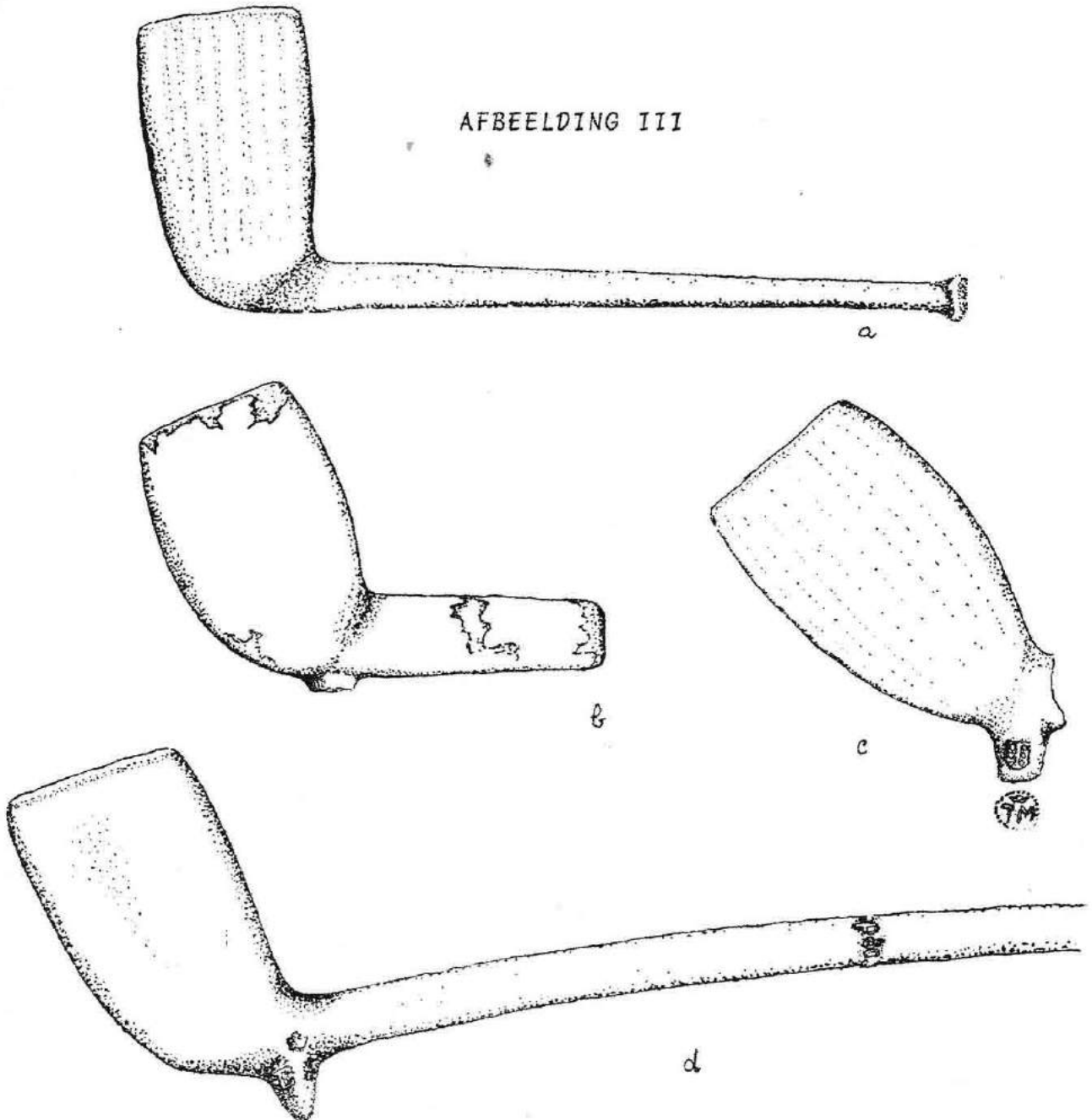

Het andere gave pijpje, afbeelding III-a, dat ik er opgroef was niet gemerkt.

De gemerkte rondbodems hadden de merken D, de lelie, het melkmeisje en IWI. Van de andere niet gemerkte rondbodems werden o.a. de nrs. 113 en 293 uit de Goedewaagencatalogus herkend.

Ook de pijp met de punthiel en daarboven de gekroonde ES was, zo getuige de vondsten, erg populair. (Zie afb. III-d, Goedewaagen nr. 275)

Van deze pijp en de korte doetel werden exemplaren gevonden waarvan de steelfragmenten op de breukvlakken zwart ingebrande ringen vertoonden, een aanwijzing dat deze pijpen na het breken in een mondstuk werden gerookt.

Van een bejaarde sigarenwinkelier vernam ik, dat de klanten in de winkel van zijn vader, een stuk van de te lange pijpen afbraken.

Er werden hiervoor gebroken pijpen verkocht.

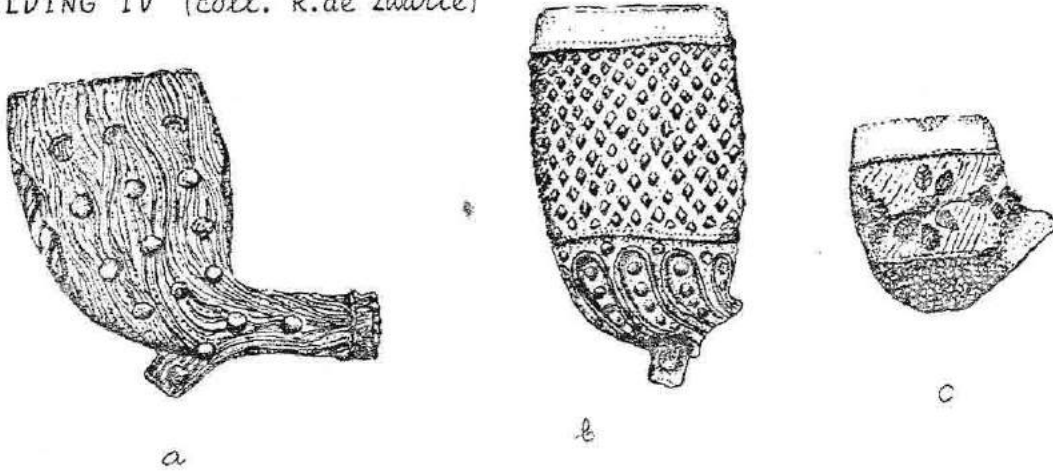
Van het fragmentje II-f vond ik later bij een andere graver-verzamelaar nog enkele met een zingend vogeltje versierde pijpkopjes aan. Deze snoeppijpjes tevens fluitjes werden veel in het Westervald ge-

maakt. De nummers II-a, IV-c, V-b en V-f zijn eveneens snoeppijpjes. Een bewijs dat pijpenfabrieken uit het Westerwald in ons land voor hun produkt een afzetgebied vonden, vormen de vondsten van gemerkte "Kaffeehaus-pijpen".

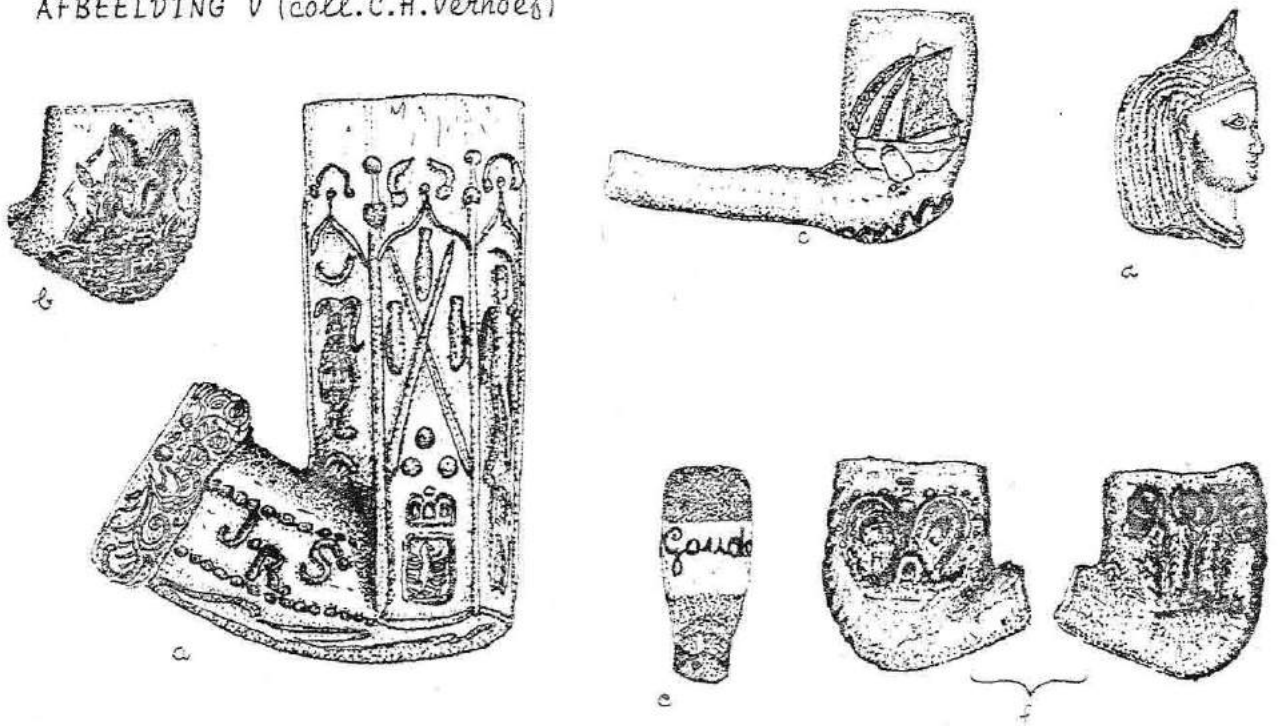
Zoals op afbeelding V-a te zien is, draagt deze Duitse pijp het merk JSR. Een andere Kaffeehauspijp droeg het merk WKB, volgens Fred Tymstra gemaakt door Wilhelm Klauer uit Baumbach.

Moeilijker thuis te brengen was de pijp met de bekende initialen TD op de kop, een merk dat in vele landen gebruikt werd.

AFBEELDING IV (coll. R.de Zwarte)

AFBEELDING V (coll. C.H. Verhoef)

Gekleurde pijpen.

Het pijpje op afbeelding V-e met het opschrift "GOUDA" is rood-wit-blauw gekleurd, terwijl het scheepje op het pijpje V-c er met de hand op geschilderd werd. Onder de zwarte, gele en roomkleurige "Baronite" pijpen bevond zich ook een fraai beschilderde kop.

De bij de verzamelaars welbekende kleurige kop van de Turk vonden we echter onbeschilderd.

De reeds besproken snoeppijpjes droegen alle sporen van lak (calciné). Ook de koppen op de afbeelding II-d en III-b hadden een calciné-bewerking ondergaan.

Enkele pijpen zoals het kopje II-c waren uit rode klei vervaardigd.

Doorrokers en porseleinen pijpen.

De gevonden doorrokers behoorden tot uiteenlopende typen die ook weer moeilijk thuis te brengen waren.

Onder de door het roken verschenen plaatjes bevond zich een afbeelding van een schildwacht met " Mobilisatie 1914/1918 ". Dit kan betekenen dat pijpen met dit plaatje nog 15 jaar lang gemaakt zijn. Of werd deze kop zo lang bewaard?

Er werden zes porseleinen pijpekoppen opgegraven, die op één uitzondering na alle versierd waren met jachttafereelen. Enkele porseleinen zakvormige vochtreservoirs completeerden deze vondsten.

Tot slot.

Net als het bekende topje van de ijsberg bleef het grootste gedeelte van de belt voor de gravers verborgen. Veel materiaal werd door onbekende zoekers en gravers meegenomen en bleef daardoor onbesproken. Mogelijk heeft deze bijdrage aan kunnen tonen dat het graven in laat huisvuil genoeg gegevens opleverde om een beeld te geven van de rookgewoonten van onze pijprokende (groot)ouders.

K O R T E B E R I C H T E N

FOTOKOPIEEN.

De meeste illustraties opgenomen in het Van der Want artikel zijn afkomstig uit de catalogus van P.van der Want Gz.+ 1900.

Indien U geïnteresseerd bent kunt U kopieën aanvragen van deze catalogus; het origineel is in het bezit van D.Düco.

Totaal zijn het 31 blz. Deze uitgave is vollediger dan de kopieën die een aantal jaren terug bij ICON verkrijgbaar waren.

De verzending geschiedt gelijktijdig met het volgende nummer van de P.K.N. Bestellen kunt U alleen door vóór 1 juli 1980 f7,75 over te maken op postgiro 1636225, t.n.v. Pijp.Kring Ned. Maarssenbroek, onder vermelding Catalogus.

- Het is al meerdere malen voorgekomen, dat leden via dit blad vragen voorleggen aan de andere leden. De suggestie van de heer Kneefel om de eventuele reacties in het volgende nummer te vermelden vonden we een uitstekend idee. Een verzoek aan de vragenstellers om mogelijke antwoorden op hun vragen aan de redactie te melden.
- Al enkele jaren wordt er in Givet door Fransen, Belgen maar ook veel Nederlanders gezocht naar Gambierpijpen. Aangezien het privé-terrein inmiddels veranderd is in een groot maanlandschap heeft de eigenaar, die het graven eerst oogluikend toestond, dit nu verboden. Een fikse boete kan in de toekomst het gevolg zijn.
- Op vrijdag 27 juni, tussen 13.00 en 21.00 uur zal Fred Tymstra op de braderie in Purmerend het pijpmaken demonstreren.
De kraam staat op de Kaasmarkt in het centrum van Purmerend.